

PM 2003 RVIII (Dnr 303-1672/2003)

**En hållbar framtid i sikte, Nationalkommitténs
slutbetänkande-Agenda 21 (SOU 2003:31)**

Remiss från Miljödepartementet

Remisstid 27 augusti 2003

Borgarrådsberedningen föreslår kommunstyrelsen besluta att

1. som svar på remissen översända denna promemoria
2. förklara protokollet i detta ärende omedelbart justerat.

Föredragande borgarrådet Viviann Gunnarsson anför följande.

Bakgrund

I juni 2000 tillkallade regeringen en nationalkommitté för genomförande och vidareutveckling av Agenda 21 och Habitat. Kommitténs uppgift har varit att förankra, samordna och utveckla arbetet med Agenda 21 och Habitat i Sverige. Kommittén har lämnat ett slutbetänkande för yttrande. Slutbetänkandet belyser bakgrunden och det Agenda 21- och Habitatarbete som genomförts i Sverige. I slutbetänkandet görs en analys av dagsläget och kommittén lägger tolv förslag som ska föra arbetet med Agenda 21 och Habitat vidare.

Resultaten från världstoppmötet i Johannesburg ska nu omsättas nationellt och lokalt, vilket enligt kommitténs mening kan bidra till att mobilisera ny energi både i det fortsatta internationella samarbetet och i det inhemska arbetet.

Remisser

Ärendet har för synpunkter remitterats till stadsledningskontoret, miljö- och hälsoskyddsnämnden, gatu- och fastighetsnämnden, stadsbyggnadsnämnden, Kungsholmens stadsdelsnämnd, Skarpnäcks stadsdelsnämnd och Skärholmens stadsdelsnämnd. Remisstiden har sträckt sig över sommaren då den politiska nämndverksamheten ligger nere vilket inneburit att Kungsholmens och Skärholmens stadsdelsnämnd avstått från att svara. Miljöförvaltningen har som remissvar överlämnat ett tjänsteutlåtande. I och med att två stadsdelsnämnder ej besvarat remissen tydliggörs inte den lokala aspekten på det sätt som önskades vid remitteringen. Remissvaren visar också en tydlig skiljelinje mellan å ena sidan svaren från gatu- och fastighets- respektive stadsbyggnadsnämnden och å andra sidan Skarpnäcks stadsdelsnämnd och miljöförvaltningen. Yttrandena från gatu- och fastighets- respektive stadsbyggnadsnämnden uttrycker en oro inför målkonflikter mellan miljömålen och övriga prioriterade mål vilken inte alls finns i miljöförvaltningens och Skarpnäcks stadsdelsnämnds yttranden.

Mina synpunkter

Kommittén har gjort ett ambitiöst arbete och jag instämmer i huvudsak i de förslag som lämnas.

Sammantaget pekar de tolv förslagen ut angelägna förutsättningar för det fortsatta arbetet med hållbar utveckling i Sverige. De bör snarast omsättas i handling. Det är bra att de flesta förslagen pekar ut en ansvarig myndighet. Förslagen riktar i huvudsak uppdrag till nationella myndigheter, men då kommittén anser att lokala nivån bör vara basen i arbetet för Agenda 21 och Habitat bör dessa även innehålla något om den lokala nivåns roll.

En viktig fråga som saknas är betydelsen av invånarnas, företagens och föreningarnas lokala rådighet, delaktighet och inflytande. Detta är avgörande för en kontinuerlig dialog om livet i staden och ger förutsättning för samverkan mellan olika aktörer.

Jag vill poängtera ungdomarnas inflytande som enligt regeringen ska stärkas i samhället. Eleverna bör engageras i det lokala Agenda 21-arbetet för att få förståelse för och stimuleras till att utnyttja sin egen rådighet samt för att få en bild av kommunens politiska och praktiska arbete.

Den gröna tråden i betänkandet handlar om en hållbar framtid där ekonomiska, sociala och ekologiska problem ska lösas integrerat. Alla kommitténs förslag går ut på detta men man konstaterar att miljön och de ekologiska sambanden sätter ramar och ska vara utgångspunkt i samhällsplaneringen.

Särskilt viktigt är stöd för satsning på lokala data över sociala frågor, vilka ofta får ge vika för naturvetenskapliga mätmetoder. En stor utmaning är även att kunna ta fram integrerade indikatorer, de som mäter flera olika aspekter av hållbar utveckling i en och samma indikator.

Stockholms stad har i flera år inom Agenda 21-arbetat med lokala indikatorer för hållbar utveckling, både i dialog med invånare och lokala aktörer, samt som uppföljningsmått där olika städer i Europa kan jämföras med och lära av varandra (EU Generaldirektoratet för Miljö - European Common Indicators for Local Sustainability). En omfattande metodutveckling har skett i utbyte med andra stora städer, vilket har lett till dialog med och mellan experter med olika bakgrund samt framtagande av en medborgarenkät för att ta fram samhällsvetenskapliga data.

Direkt kunskaps- och erfarenhetsutbyte mellan städer, både inom EU och globalt, är viktigt för att en storstad som Stockholm resurseffektivt ska kunna ta del av och utbyta erfarenheter om pilotprojekt och lokala åtgärder i andra stora städer.

Gatu- och fastighetsnämnden lyfter arbetslivsfrågorna som en del i folkhälsoarbetet och en hållbar utveckling. Det vore bra om detta och förslaget om socialt ansvarstagande uttalat nämns i utredningens förslag till uppdrag. Det är viktigt att aktörer som arbetar med folkhälsofrågor, även de inom arbetsmarknad och sjukskrivningar, deltar i ett gemensamt arbete för att utveckla ett hållbart samhälle. Idag handlar livet i staden inte bara om påverkan på den omgivande naturmiljön, utan i högsta grad om påverkan på och effekter på invånarnas livsmiljö ur olika aspekter.

Det är angeläget med ett nationellt forum för Agenda 21 och Habitat, vilket till viss del Nationalkommittén tillsammans med Naturvårdsverkets Agenda 21-nätverk har varit de senaste åren. Konferensen Envisions i Västerås har också fungerat som en samlingspunkt för diskussioner mellan många olika aktörer. Förslaget är dock vagt och behöver konkretiseras.

Lokala investeringsbidraget (LIP) visade sig ge ett lyft till det lokala Agenda 21-arbetet. Denna typ av finansiellt stöd bör fortsatt finnas och utvecklas ytterligare så att

riktlinjerna för att erhålla detta stöd går hand i hand med förslagen i detta slutbetänkande, vad gäller t ex samverkan mellan flera aktörer, medborgardialog och långsiktiga satsningar. Ett visst bidrag kan vara avgörande för att ett angeläget projekt ska kunna förverkligas istället för att inte alls bli av eller bara delvis genomförs.

Det finns mycket kvar att utreda när det gäller miljö och tillväxt. Tendensen visar dock att miljöhänsyn inte är hinder för god tillväxt. Det handlar om hur företag och producenter tar sig an problemen. Här har miljöförvaltningen, Miljöcentrum och den stärkta konsumentvägledningen i Stockholms stad en viktig roll att stötta företag och nyföretagande i miljöarbetet såväl som utvecklingen av miljövänliga produkter som också är ekonomiskt lönsamma. Detta bör leda till en hållbar utveckling och en tillväxt inom dess ramar som utvecklar ett positivt näringsliv. Kommuner kan uppmärksamma miljö- och rättvisefrågor vid sina förvaltningars och bolags offentliga upphandling. Kommunen kan även genom konsumentrådgivning uppmärksamma invånarna, tillika konsumenter, om varor som är miljö- och rättvisemärkta och om nya rön vad gäller socialt ansvarstagande.

Remissvaren ger en intressant konkretisering av den problematik som betänkandet tar upp. I några av stadens förvaltningar uttrycks en oro inför målkonflikter mellan miljömålen och övriga prioriterade mål. Miljömålen är dock satta utifrån regeringens intention att uppnå hållbarhet inom en generation och i hållbarhet inräknas ekologisk, ekonomisk och social hållbarhet. Ett problem är att det inte finns kriterier för ekonomisk och social hållbarhet. Hittills har därför det som är ekonomiskt kortsiktigt lönsamt inkräktat på ekologisk och social livsmiljö. För att undvika sektoroptimering förordar nu utredningen mer tvärsektoriellt samarbete på statlig nivå mellan myndigheter och organisationer. Remissvaren tyder på att mer samarbete över förvaltningsgränser krävs också i kommunen. Med ett integrerat ledningssystem som i staden där miljöarbetet är en del av kvalitetsredovisningen behövs ett mera tvärsektoriellt samarbete. Styrnings- och ledningsfrågor i staden, vilket inkluderar även miljöledningssystemet, ligger inom ramen för den pågående SPO-utredningens uppdrag. Jag kommer att följa upp utredningens slutsatser kring just tvärsektoriellt samarbete och ev upplevda målkonflikter. Tvärsektoriellt samarbete är också en huvudfråga för den statliga ansvarslinjen. Tillgången till stadsledningens synpunkt att det är en brist i betänkandet att de ekonomiska kostnadsökningar för kommunerna som förslagen kan innebära inte diskuteras.

Jag föreslår med hänvisning till vad som här anförts att kommunstyrelsen beslutar att

1. som svar på remissen översända denna promemoria
2. förklara protokollet i detta ärenden omedelbart justerat.

Stockholm den 28 augusti 2003

VIVIANN GUNNARSSON

Borgarrådsberedningen tillstyrker föredragande borgarrådets förslag.

Särskilt uttalande gjordes av borgarråden *Kristina Axén Olin* och *Sten Nordin* (båda m) enligt följande.

Arbetet med att skapa en hållbar utveckling har visat sig vara svårt att definiera och avgränsa. Projektet Agenda 21 riskerade därför redan från början att bli ett gigantiskt byråkratiskt projekt

utan någon som helst förankring i verkligheten. Lika svårt att överblicka som att konkretisera. Nationalkommitténs slutbetänkande lever tyvärr upp till dessa farhågor.

De förslag som lämnas är antingen rena självklarheter eller av den karaktären att det endast fastställer redan pågående arbete. De nya förslag är så allmänt hållna att det är svårt att ha komma med några invändningar. Men det är slående hur miljöarbetet allt mer anlägger ett myndighetsperspektiv. Det är påfallande vilket enormt arbete som läggs ner bara på att få olika myndigheter att samarbeta i olika former.

För moderaterna är det angeläget att understryka betydelsen av att arbetet med Agenda 21 och andra miljömål inte blir ett slutet system där andra hänsyn inte kan göra sig gällande. Det finns ingen motsatts mellan en hög tillväxt och en god miljö.

ÄRENDET

I juni 2000 tillkallade regeringen en nationalkommitté för genomförande och vidareutveckling av Agenda 21 och Habitat. Kommitténs uppgift har varit att förankra, samordna och utveckla arbetet med Agenda 21 och Habitat i Sverige. Kommittén har lämnat ett slutbetänkande för yttrande. Slutbetänkandet belyser bakgrunden och det Agenda 21-och Habitatarbete som genomförts i Sverige. I slutbetänkandet görs en analys av dagsläget och kommittén lägger tolv förslag som ska föra arbetet med Agenda 21 och Habitat vidare.

Resultaten från världstoppsmötet i Johannesburg ska nu omsättas nationellt och lokalt, vilket enligt kommitténs mening kan bidra till att mobilisera ny energi både i det fortsatta internationella samarbetet och i det inhemska arbetet.

Sammanfattning av betänkandet finns i bilaga. Hela slutbetänkandet finns på:
http://miljo.regeringen.se/propositionermm/sou/pdf/sou2003_31.pdf

REMISSER

Ärendet har för synpunkter remitterats till stadsledningskontoret, miljö- och hälsoskyddsnämnden, gatu- och fastighetsnämnden, stadsbyggnadsnämnden, Kungsholmens stadsdelsnämnd, Skarpnäcks stadsdelsnämnd och Skärholmens stadsdelsnämnd. Remisstiden har sträckt sig över sommaren då den politiska nämndverksamheten ligger nere vilket inneburit att Kungsholmens och Skärholmens stadsdelsnämnd avstått från att svara. Miljöförvaltningen har som remissvar överlämnat ett tjänsteutlåtande.

Stadsledningskontorets remissvar lyder som följer.

Sammanfattning

Kommunstyrelsen har remitterat Nationalkommitténs för Agenda 21 och Habitat slutbetänkande, En hållbar framtid i sikte (SOU 2003:31).

Utredningen har sammanfattningsvis anfört följande

Övergripande slutsatser

Kommittén konstaterar att arbetet med hållbar utveckling är komplext; det handlar om att integrera de skilda dimensionerna i hållbarhetstänkandet i flera politikområden, att utveckla samspelet mellan olika beslutsnivåer och att stimulera till samverkan mellan många olika aktörer. Kommittén konstaterar också att en samordning i Regeringskansliet av politiken för Agenda 21 och hållbar utveckling är efterfrågad. Nationella initiativ kan ge ny kraft i det lokala arbetet, inte minst genom riktade stöd och genom att ange mål och skapa en löpande dialog mellan nationell, regional och lokal nivå. Formerna för en kraftfull plattform för stöd och samverkan behöver utvecklas. Kommittén anser att den lokala nivån även i fortsättningen bör vara basen i arbetet med Agenda 21 och Habitat och föreslår att det, som ett stöd för det lokala arbetet, bör skapas förutsättningar för en samverkansfunktion, ett Nationellt forum, fristående från regeringen och med deltagande av aktörer från olika nivåer i samhället.

Det finns ett behov av en ökad satsning på tvärvetenskaplig forskning med systemsyn kring hållbar utveckling. Det är bl.a. angeläget att forskning utvecklas kring livsstils- och beteendeförändringar, processutveckling samt analyser av styrmedel och olika insatser. När det gäller den fysiska planeringen och forskning om hållbar stadsutveckling behövs nya kunskaper, ett mer utvecklat systemtänkande och ett helhetsperspektiv. För att öka kvaliteten och takten i omställningsarbetet behöver samverkan mellan forskare och praktiker i miljöarbetet förbättras. En fortsatt utveckling av indikatorer som kan fungera både för nationell och lokal

nivå är viktig. Med avseende på dessa övergripande frågeställningar lägger kommittén fram följande förslag (när det gäller icke statliga organisationer, som t.ex. Svenska Kommunförbundet, enskilda kommuner, näringslivsorganisationer, ideella organisationer osv. har dessa ej namngivits utan benämns ”övriga berörda samhällsinstitutioner och organisationer”).

Förslag 1: Ett Nationellt forum för Agenda 21 och Habitat bör tillskapas. Detta forum, som ska verka fristående från regeringen och de centrala myndigheterna, ska tjäna som en arena och neutral mötesplats för samverkan, kunskapsutbyte och kompetensutveckling mellan samhällsorgan, forskarsamhället och företrädare för förenings- och näringsliv på nationell, regional och lokal nivå. Forumet kan utgöra en samlingspunkt i ett landsomfattande nätverk när det gäller det fortsatta arbetet med Agenda 21, Habitat och hållbar utveckling.

Förslag 2: Regeringen föreslås, via lämplig myndighet, avsätta särskilda resurser som stöd och stimulans till särskilt intressanta pilot- och utvecklingsprojekt och kampanjer samt för att utveckla samarbete, dialoger och processer på lokal och regional nivå.

Förslag 3: Formas bör ges i uppdrag att, i samverkan med andra institutioner som t.ex. Miljövärdsberedningen, VINNOVA, IEH, Mistra och Högskoleverket, göra en samlad bedömning av behovet av skilda forskningsinsatser i det fortsatta arbetet med Agenda 21 och Habitat. Kommittén vill här peka på vikten av att de gränsöverskridande forskningsprogrammen inom t.ex. EU beaktas i detta sammanhang. Det är också viktigt att stimulera tvärvetenskaplig forskning med systemsyn för att fördjupa kunskaperna om sambanden mellan de tre dimensionerna i hållbar utveckling, dvs. den ekonomiska, den miljömässiga och den sociala dimensionen, liksom forskningen om hållbar stadsutveckling. En viktig uppgift kan vidare vara att identifiera och utveckla ekonomiska styrmedel såsom skatter, avgifter och subventioner som påverkar arbetet för en hållbar utveckling. Det kan t.ex. gälla relationen till miljömål samt produktions- och konsumtionsmönstren. I uppdraget bör ingå att föreslå hur dessa styrmedel kan förändras så att de inte motverkar utan tvärtom stimulerar till en hållbar utveckling.

Förslag 4: Ett viktigt redskap för det lokala hållbarhetsarbetet är hållbarhetsindikatorer. Statistiska centralbyrån (SCB) har utarbetat ett 30-tal nationella indikatorer för hållbar utveckling. Som ett stöd till lokalt verksam organisationer och företag bör SCB uppdras att i samarbete med berörda myndigheter samt övriga berörda samhällsinstitutioner och organisationer vidareutveckla sitt arbete med hållbarhetsindikatorer. I uppdraget bör ingå att skapa en struktur för datainsamling som möjliggör att mer data kan användas lokalt i syfte att påvisa förändringar och på så vis stimulera lokalt engagemang.

Strategier för hållbar utveckling

Att vidareutveckla den breda inriktningen och stärka de tvärgående aspekterna blir enligt kommitténs mening en huvudfråga i det fortsatta arbetet med den nationella hållbarhetsstrategin. Sannolikt förutsätter detta att nya former för samordning och målstyrning behöver övervägas. Vidare är det betydelsefullt att en successiv återföring av arbetets resultat och erfarenheter görs för att olika aktörer ska kunna värdera det egna arbetet i ett större sammanhang. Kommunerna har ett strategiskt tillfälle att konkretisera sina lokala utvecklingsintentioner genom att utarbeta lokala strategier för hållbar utveckling. Ett sådant arbete bör ta sin utgångspunkt i befintligt underlag om lokala förutsättningar. Kommitténs överväganden och förslag med avseende på strategier för hållbar utveckling är följande.

Förslag 5: Enligt beslut vid världstoppmötet i Johannesburg ska alla länder senast år 2005 ha påbörjat genomförandet av nationella strategier för hållbar utveckling. Det bör ligga i kommunernas, länsstyrelsernas och andra regionala organs intresse att i samverkan inom respektive region utveckla lokala och regionala strategier för hållbar utveckling. Sådana strategier, som i hög utsträckning bör kunna bygga på befintligt underlag, kommer att variera i

utformning och innehåll, eftersom utvecklingsförutsättningarna skiljer sig markant mellan olika områden. De skulle dock kunna utvecklas med hänsyn tagen till processen i anslutning till den nationella strategin. Med en sådan inriktning skulle arbetet med den nationella strategin kunna tillgodogöra sig arbetet på lokal och regional nivå. Dessa strategier, utvecklade i ett underifrånperspektiv, skulle bli viktiga underlag för de diskussioner som kommer att äga rum i det Nationella forum som kommittén föreslår tillskapas (förslag 1).

IEH, Statens institut för ekologisk hållbarhet, bör ges i uppdrag att stödja arbetet med strategier för hållbar utveckling på lokal och regional nivå.

Fortsatt Agenda 21-arbete

Det är en viktig utmaning att föra in ny energi i det lokala arbetet med Agenda 21 och Habitat för att aktivera alla aktörer. Ytterligare frågeställningar, såsom folkhälso- och arbetslivsfrågor, etiska frågeställningar, konsumentfrågor, demokratifrågor och integrationsaspekter bör tas in i arbetet. Mot bakgrund av vad som framförs om Agenda 21-arbetet föreslår kommittén följande.

Förslag 6: Folkhälsoinstitutet bör ges i uppdrag att i samverkan med övriga berörda samhällsinstitutioner och organisationer utveckla idéer och förslag till hur folkhälsofrågorna kan integreras i det lokala Agenda 21- och Habitatarbetet. Ett framgångsrikt folkhälsoarbete förutsätter att folkhälsoaspekterna integreras i de verksamheter som redan idag bedrivs av kommuner och landsting samt att arbetet genomförs strategiskt och tvärssektoriellt. Det är vidare viktigt att kommunernas och landstingens arbete med att utveckla metoder för att systematiskt ta hänsyn till hälsofrågorna i samhällsplaneringen och beslutsfattandet fortsätter. Exempel på sådana pågående insatser är hälsokonsekvensbedömningar och lokala välfärdsboksut. Kommittén menar att samlade överväganden på lokal och regional nivå om olika folkhälsofrågor, bl.a. utifrån de nationella folkhälsomålen, kan bilda underlag för lokala folkhälsomål.

Förslag 7: Socialt ansvarstagande och etiska frågeställningar bedöms få en allt större betydelse i företagens produktutveckling och marknadsföring såväl på internationell som på nationell nivå. Flera svenska företag ligger i fronten och det internationella intresset för att utveckla modeller för detta ökar. Nutek bör mot bakgrund av överväganden inom bl.a. ILO och Earth Council samt erfarenheterna från samarbetsprojektet Globalt Ansvar få i uppdrag att utreda hur initiativ med ökat socialt ansvarstagande kan stimuleras och knytas till pågående arbete inom det svenska näringslivet med hållbar utveckling. För att i linje med besluten vid världstoppmötet i Johannesburg utveckla konkreta samverkansprojekt (partnerskap) mellan samhällsorganen och näringslivet bör Nutek uppdras att med stöd i sina pågående aktiviteter utveckla möjligheterna till en mer systematisk samverkan i form av partnerskap mellan näringsliv, organisationer, myndigheter och kommuner, särskilt på lokal och regional nivå. Det handlar bl.a. om att föreslå kriterier och praktiska former för sådana samverkansprojekt.

Förslag 8: Konsumentverket, Naturvårdsverket, IEH och övriga berörda samhällsinstitutioner och organisationer bör i samverkan med lokala informatörer och Agenda 21-samordnare verka för att underlätta för lokala vidareinformatörer att påverka beteenden som främjar hållbara konsumtionsmönster. Det kan gälla att underlätta spridning av relevant information som anpassats efter lokala behov samt att undersöka möjligheten att i samarbete med berörda myndigheter och universitet/högskolor erbjuda lokala tjänstemän och förtroendevalda fortbildning inom hälso- och miljökommunikation och beteendevetenskap. Därigenom kan kunskapen om människors förutsättningar till ett hälso- och miljömedvetet agerande öka.

Förslag 9: I de kvalitetsgranskningar av skolverksamheten som Skolverket ansvarar för bör en parameter om hållbar utveckling finnas med. För att hållbar utveckling ska kunna integreras i all pedagogisk skolverksamhet behövs en satsning på kompetensutveckling av lärare på alla nivåer och i alla typer av skolor. Myndigheten för skolutveckling bör få i uppdrag att vidareutveckla och sprida erfarenheter om metoder som leder till en tvärvetenskaplig undervisning om hållbar utveckling. Myndigheten bör vidare även fortsättningsvis stimulera förskolor, grund- och

gymnasieskolor att arbeta för utmärkelsen Miljöskola samt med projektet Hälsofrämjande skola som bl.a. ska fånga upp hur skolan kan utvecklas inom hälsoområdet.

Fortsatt Habitatarbete

Urbanisering och stadsutveckling hör till de stora framtidsfrågorna. De framtida demografiska förändringarna kommer att utmana såväl våra välfärdssystem som det regionala och lokala arbetet för hållbar utveckling. I den nya regionala utvecklingspolitiken är en av utgångspunkterna målet om ett balanserat system av tätorter och städer och ett stärkt samband mellan stads- och landsbygdsområden.

Det är angeläget att skapa en plattform för kunskapsutveckling där staden och stadsregionen behandlas i ett sammanhang. Det finns t.ex. ett stort behov av kunskaper om drivkrafter, processer och effekter av stadsutvecklingen, liksom av analyser av insatser och styrmedel. En viktig uppgift är att anpassa den byggda miljön till nya ekonomiska, miljömässiga, sociala och kulturella krav, inte minst kraven på effektiv energianvändning och på en hälsosam bebyggelsemiljö. Det krävs fortsatta insatser för att uppnå ett hållbart transportsystem. Erfarenheterna talar enligt kommittén för att nationella insatser för hållbar utveckling i storstadsområdena måste anpassas till storstädernas specifika förutsättningar och ta hänsyn till utmaningarna i fråga om såväl miljö, ekonomisk tillväxt som social och etnisk integration. Mot bakgrund av övervägandena rörande Habitatarbetet lämnar kommittén följande förslag.

Förslag 10: Boverket bör ges särskilda resurser för jämförande studier av olika länders arbete med att utveckla en sammanhållen stadspolitik. En samlad stadsplanering som tar fasta på stadens speciella förutsättningar att inom sig och i förhållande till omgivande region utvecklas på ett hållbart sätt är på väg att växa fram i olika delar av världen. En inventering av utvecklingen, inte minst i europeiska länder är angelägen. Boverket m.fl. berörda myndigheter och övriga berörda samhällsinstitutioner och organisationer bör vidare i samverkan utveckla förslag till strategier för en samlad svensk stadspolitik. Arbetet bör ske i samverkan med kommuner som har skaffat sig praktiska erfarenheter av sådant utvecklingsarbete och bygga på kunskaper och forskningsrön som rör stadsutvecklingsfrågor.

En central fråga är förutsättningarna för att utveckla användningen av översiktsplanen som strategiskt planeringsinstrument för hållbar utveckling. Boverket, länsstyrelser och regionala självstyrande organ bör ges i uppdrag att i samverkan utveckla metoder för att integrera Habitatfrågorna med de regionala utvecklingsprogrammen.

Förslag 11: Den nuvarande storstadspolitiken bör breddas så att även miljö- och tillväxtfrågorna får en tydlig plats. Ett viktigt led bör vara att sträva efter en bättre samordning av insatser inom skilda politikområden och ta till vara erfarenheter av tidigare projekt och initiativ. Det behövs en kombination av åtgärder på alla nivåer i samhället. Såväl det lokala förenings- och näringslivet som studieförbund, boendegrupper och andra lokala aktörer har en viktig roll i integrationsarbetet. Integrationsfrågorna föreslås mot denna bakgrund integreras i all fysisk utvecklingsplanering. Boverket, Naturvårdsverket och Integrationsverket bör ges i uppdrag att i samverkan med övriga berörda samhällsinstitutioner och organisationer arbeta fram förslag till en sådan integrering.

Förslag 12: Transportsektorn har stor betydelse för samhällets och näringslivets utveckling. Dess stora beroende av fossilbaserad energi med åtföljande utsläpp av växthusgaser liksom dess påverkan på miljön i övrigt gör det angeläget att utveckla styrmedel och praktiska verktyg för en hållbar trafikutveckling. Trafikverken, Statens institut för kommunikationsanalys (SIKA), Riksantikvarieämbetet, Naturvårdsverket och Boverket bör ges i uppdrag att i samverkan med övriga berörda samhällsinstitutioner och organisationer, inklusive näringslivet utveckla förslag till styrmedel och verktyg för hållbar trafikplanering.

I **kapitel VI** redovisas en kortfattad konsekvensanalys av kommitténs förslag. De förslag som kommittén presenterar påverkar i olika omfattning ett flertal sektorer i samhället. Genom förslagen vill kommittén öka sektorsintegreringen, samverkan mellan olika aktörer och

grupper samt främja en ökad jämställdhet. Detta kan för enskilda aktörer innebära ett annat förhållningssätt eller omläggning av arbetsrutiner etc., vilket i normalfallet dock inte i sig behöver medföra några nya stora kostnader. I de flesta fall finns även en hel del material redan framtaget som självfallet bör tas till vara i det fortsatta arbetet. Att ställa om samhället i en mer långsiktig hållbar riktning kommer initialt att på olika sätt kosta pengar för såväl stat, kommun, organisationer, näringsliv och enskilda. Kommittén anser dock samtidigt att de samhällsekonomiska vinsterna med ett hållbart Sverige sammantaget är större än de medel som måste skjutas till för att nå detta.

Stadsledningskontorets synpunkter

Kommittén har avgett ett oerhört ambitiöst betänkande. Stadsledningskontoret kan i huvudsak instämma i flertalet förslag men vill ge följande påpekanden.

Det är en påtaglig brist att kommittén inte har kunnat presenterat ens en antydan om vilka kostnadsökningar för kommunerna, som förslagen innebär. Redan nuvarande regelverk innebär betydande kostnader och det finns anledning att befara, att kommitténs förslag fullt genomförda får ytterligare ekonomiska konsekvenser för kommunerna.

Det är på inget sätt tillräckligt att lakoniskt konstatera att . . . ”Att ställa om samhället i en mer långsiktig hållbar riktning kommer initialt att på olika sätt kosta pengar för såväl stat, kommun, organisationer, näringsliv och enskilda. Kommittén anser dock samtidigt att de samhällsekonomiska vinsterna med ett hållbart Sverige sammantaget är större än vad de medel som måste skjutas till för att nå detta.” Det är omöjligt för kommuner med allt mer pressad finansiell situation att ta ställning till förslag som inte kan kostnadsberäknas.

Således bör förslag 3 inte leda till att VINNOVAS och andras viktiga stöd till forskning och utveckling, t ex inom telekomsektorn minskar. Det är självklart önskvärt att Hållbar utveckling så långt det är möjligt integreras i alla pedagogisk verksamhet inom skolan. Men den föreslagna fortbildningen av lärare och annan personal kommer att konkurrera med lika viktiga krav på fortbildning inom andra områden. Utan en rimlig kostnadsanalys är det inte möjligt att avge ett seriöst yttrande över förslagen.

Överhuvudtaget präglas förslagen av en slags yvighet, som möjligen motverkar syftet, nämligen att säkerställa att det finns goda förutsättningar för ett fortsatt, långsiktigt miljöarbetet för en hållbar utveckling.

Dessutom bör det särskilt framhållas att det bästa inte får bli det godas fiende. Det är naturligtvis lätt att instämma i kommitténs förslag vad gäller bebyggelsemiljön och transportsektorn. Samtidigt är samhällsbyggande i hög grad det möjligas konst. I det vardagliga arbetet tvingas kommunerna ständigt till avvägningar mellan en rad olika viktiga intressen. Kommittén synes inte alls problematisera detta dilemma och det finns anledning att framhålla, att utvecklingen inom lagstiftning och andra regelverk saknat en helhetssyn där konsekvenserna av de enskilda bestämmelsernas sammantagna verkan sällan eller aldrig belysts. Det är tveksamt om denna utveckling verkligen gynnat arbetet för att skapa mer långsiktigt hållbara samhällsmiljöer.

Gatu- och fastighetsnämnden beslutade den 19 augusti 2003 att som svar på remissen överlämna och återopa kontorets utlåtande med följande tillägg:

Generellt anser vi att nationalkommitténs förslag är bra. Vi vill ändå kommentera några av de punkter som kommittén tar upp. Förslaget om samordning och planering av forskning kring Agenda 21 och Habitat kan ge många fördelar och nämnden ställer sig positiv till inriktningen. Eventuellt skulle denna emellertid kunna hanteras inom befintliga strukturer. Vi anser emellertid att forskning kring styrmedel inte bör begränsas till att studera ekonomiska styrmedel.

Nämnden ställer sig även positiv till förslaget rörande att integrera folkhälsofrågorna i det lokala Agenda 21 och Habitat-arbetet. Vi vill emellertid speciellt betona att även arbetslivsfrågor som en del i hållbar utveckling. Detta

gäller även förslaget om uppdrag kring socialt ansvarstagande. Därför vore det bra om dessa frågor uttalat nämns i uppdragen.

En miljömässigt hållbar utveckling måste få kosta en del men det är också viktigt att miljömålen sätts till en realistisk nivå. Man bör emellertid inte överdriva motsättningen mellan hållbarhet på sociala eller ekonomiska områden och miljöfrågor.

Reservation anfördes av vice ordföranden *Sten Nordin* (m), ledamöterna *Berthold Gustavsson* (m), *Ulf Fridebäck* (fp) och *Mats Rosén* (kd) samt tjänstgörande ersättarna *Helena Bonnier* (m) och *Claes Fleming* (fp) enligt kontorets förslag.

Gatu- och fastighetskontorets tjänsteutlåtande daterat den 17 juni 2003 har följande lydelse.

Nationalkommittén för Agenda 21 och Habitat konstaterar i sitt slutbetänkande att arbetet med hållbar utveckling är komplext. När det gäller den fysiska planeringen och forskning om hållbar stadsutveckling behövs enligt kommittén nya kunskaper, ett mer utvecklat systemtänkande och ett helhetsperspektiv. Kommittén lämnar förslag i 12 punkter om bl a olika samordnings- och utredningsuppdrag.

Gatu- och fastighetskontoret kan instämma i att hållbar utveckling är en komplex och svårlöst fråga. Vi har inget emot de förslag som kommittén lämnar.

Vi menar dock att för att vi ska få ett fungerande och i alla avseenden långsiktigt uthålligt samhälle kan inte bara miljökrav tillgodoses. Miljömålen måste för att undvika orimliga konsekvenser medge avvägningar mot andra samhällsintressen.

Vi vill i sammanhanget erinra om Länsstyrelsens nyligen lämnade förslag till åtgärdsprogram för att klara miljö kvalitetsnormen för kvävedioxid i Stockholms län. Vi ser det som mycket angeläget att statsmakterna snarast genomför den av länsstyrelsen begärda översynen av miljö kvalitetsnormernas funktionssätt.

Gatu- och fastighetskontorets synpunkter

Gatu- och fastighetskontoret kan instämma i att hållbar utveckling är en komplex och svårlöst fråga.

Det är kanske därför inte förvånande att kommittén på nästan tre år inte lyckats med mer än att i stort sett summera ett antal självklarheter om vad som är viktigt och redan pågående aktiviteter inom miljöområdet. Detta kompletteras med förslag i 12 punkter om bl a olika samordnings- och utredningsuppdrag.

Vi har inget emot de förslag som kommittén lämnar; exempelvis kan förbättrad samordning ge möjligheter att få bättre fokus på vad som är viktigast att börja arbeta med. Att få ändamålsenliga hållbarhetsindikatorer som möjliggör mätning av hur bra arbetet med ett hållbart samhälle fungerar, är naturligtvis inte heller någon nackdel. Antalet miljömål och nyckeltal får dock, vilket vi framhållit i samband med arbetet med stadens eget miljöprogram, inte bli för stort.

Vi menar dock att för att vi ska få ett fungerande och i alla avseenden långsiktigt uthålligt samhälle kan inte bara miljökrav tillgodoses. Miljömålen måste, vilket vi framhållit i många sammanhang, för att undvika orimliga konsekvenser medge avvägningar mot andra samhällsintressen.

Vi vill i sammanhanget erinra om att Länsstyrelsen redovisade sitt förslag till åtgärdsprogram för att klara miljö kvalitetsnormen för kvävedioxid i Stockholms län till regeringen 2003-06-02. I länsstyrelsens förslag, se www.ab.lst.se, framhålls bl a, under rubriken Svårt att förena regelverket om miljö kvalitetsnormer med Stockholmsregionens tillväxt, följande.

Länsstyrelsen befarar att om reglerna kring miljö kvalitetsnormer tillämpas alltför strikt, skulle detta innebära att knappast något ytterligare byggande kan ske i länet. All utveckling som sker i länet riskerar att i någon mån medföra en ökad trafik in mot Stockholms stad och på de trafikleder som idag har eller riskerar att ha överskridanden år 2006. En sådan tillämpning av regelverket leder dock till mycket begränsade effekter på de faktiska luftföroreningshalterna och kan i själva verket omintetgöra åtgärder som kan förbättra situationen ur ett helhetsperspektiv. Konsekvensen kan också bli att ny bebyggelse i ökad utsträckning lokaliseras till lägen med glesare bebyggelse och därmed sämre tillgång till kollektivtrafik eller att trafik flyttas till idag mindre belastade områden. Även om detta löser problemen på enstaka geografiska punkter riskerar det att sammantaget öka mängden utsläpp i regionen.

Länsstyrelsen förslår därför att regeringen ser över reglerna om miljö kvalitetsnormer så att inte Stockholmsregionens fortsatta hållbara tillväxt hotas och en totalt sämre miljösituation skapas. En mer ambitiös lagstiftning kring miljö kvalitetsnormer än vad EG-direktivet kräver får inte innebära att Stockholmsregionens internationella konkurrenskraft försämras mot andra länder som enbart uppfyller kraven i EG-direktivet.

Vi ställer oss helt bakom detta förslag och ser det som mycket angeläget att statsmakterna snarast genomför den av länsstyrelsen begärda översynen av miljö kvalitetsnormernas funktionssätt.

Miljöförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 21 augusti 2003 har i huvudsak följande lydelse.

Den av regeringen tillsatta Nationalkommittén för Agenda 21 och Habitat har i sitt omfattande slutbetänkande lämnat tolv förslag som ska stärka det fortsatta arbetet för en hållbar utveckling i Sverige. Miljöförvaltningen svarar på remissen utifrån ett lokalt perspektiv i huvudsak baserat på de lokala erfarenheterna från stadens Agenda 21 arbete, det nya Miljöprogrammet och Miljöförvaltningens utbyte med andra stora städer i Europa. Miljöförvaltningen ger här allmänna synpunkter samt specifika kommentarer till varje förslag.

Det är Miljö- och hälsoskyddsnämnden som fått ärendet på remiss från Kommunstyrelsen. Den korta remisstiden gör att svar lämnas i form av ett förvaltningsyttrande.

Sammanfattning

Miljöförvaltningen vill betona att Nationalkommittén för Agenda 21 och Habitat under tre års tid har genomfört ett mycket viktigt arbete med att, inom området hållbar utveckling, representera Sverige internationellt, samla expertis, sammanställa kunskapsunderlag och stimulera flera aktörer till bidra till en angelägen diskussion om Agenda 21 och Habitat.

Slutbetänkandet innehåller viktiga övergripande diskussioner om hållbar utveckling som bör spridas och bidra till arbetet med lokala strategier för hållbar utveckling. Flera goda exempel visas upp som stärker resonemangen om vad som är viktiga förutsättningar och nödvändigt att utveckla för att nå resultat.

Rapporten är omfattande och uppdelad i alltför många delkapitel för att man lätt ska kunna ta åt sig de övergripande tankarna. Det saknas även en sammantagen bild där det går att se hur förslagen stödjer varann och är en del av en helhet, samt något om vilka delar som ytterligare behöver utvecklas för en mer fullständig bild.

Miljöförvaltningen anser att de 12 förslagen sammantaget pekar ut angelägna förutsättningar för det fortsatta arbetet med hållbar utveckling i Sverige. De bör snarast omsättas i handling. Det är bra att de flesta förslagen pekar ut en ansvarig myndighet. Förslagen riktas i huvudsak uppdrag till nationella myndigheter, men då kommittén anser att lokala nivån bör vara basen i arbetet för Agenda 21 och Habitat bör dessa även innehålla något om den lokala nivåns roll. Förslagen bör även preciseras något då det finns vaga formuleringar.

En viktig fråga som saknas är betydelsen av invånarnas, företagens och föreningarnas lokala rådighet, delaktighet och inflytande. Detta är avgörande för en kontinuerlig dialog om livet i staden och ger förutsättning för samverkan mellan olika aktörer. Lokal dialog kan stärkas vid framtagandet av en lokal strategi för hållbar utveckling, men även själva arbetet med att ta fram en vision för arbetet med hållbar utveckling bör betonas i detta förslag.

Kommittén lyfter fram förslag som särskilt gäller storstädernas utveckling. Utöver satsningar på sammanhållen stadspolitik och stadsplanering är det även av yttersta vikt att regeringen i sitt EU arbete uppmärksammar och uppmuntrar nätverk och utbyte mellan storstäder i Europa. Direkt kunskaps- och erfarenhetsutbyte mellan städer är viktigt för att en storstad som Stockholm resurseffektivt ska kunna ta del av och utbyta erfarenheter om pilotprojekt och lokala åtgärder i andra stora städer. Detta utbyte är särskilt viktigt för gemensam metodutveckling och åtgärder för måluppfyllnad till de EG direktiv som vänder sig direkt till städer, t ex luftkvalitet och buller. Även metodutveckling vad gäller lokala indikatorer för hållbar utveckling har fördelar av detta utbyte.

Tvärvetenskaplig forskning som fokuserar på storstäder och hållbar utveckling bör stöttas, för att utveckla övergripande strategier som effektiviserar stadens olika infrastruktursystem, och kan ge ett bra underlag till beslutsfattare, planerare och användare av systemen. Därför bör städer uppmuntras till att ha direkt utbyte med regionala högskolor och universitet för gemensamma projekt där forskarna och staden kan ha ömsesidigt utbyte.

Förvaltningens synpunkter

Förvaltningen anser att Nationalkommitténs slutbetänkande är omfattande men försiktigt i sin framtoning. Det är svårt att uppfatta strukturen och hur förslagen hör ihop med de bakomliggande resonemangen. Viktiga slutsatser och rekommendationer följs inte upp i kommitténs direkta förslag.

Miljöförvaltningens allmänna synpunkter

Miljöförvaltningen vill betona att Nationalkommittén för Agenda 21 och Habitat under tre års tid har genomfört ett mycket viktigt arbete med att, inom området hållbar utveckling, representera Sverige internationellt, samla expertis, sammanställa kunskapsunderlag och stimulera flera aktörer till bidra till en angelägen diskussion om Agenda 21 och Habitat.

Slutbetänkandet innehåller viktiga övergripande diskussioner om hållbar utveckling som bör spridas och bidra till arbetet med lokala strategier för hållbar utveckling. Flera goda exempel visas upp som stärker resonemangen om vad som är viktiga förutsättningar och nödvändigt att utveckla för att nå resultat.

Rapporten är omfattande och uppdelad i alltför många delkapitel för att man lätt ska kunna ta åt sig de övergripande tankarna. Det saknas även en sammantagen bild där det går att se hur förslagen stödjer varann och är en del av en helhet, samt något om vilka delar som ytterligare behöver utvecklas för en mer fullständig bild.

Miljöförvaltningen anser att de 12 förslagen sammantaget pekar ut angelägna förutsättningar för det fortsatta arbetet med hållbar utveckling i Sverige. De bör snarast omsättas i handling. Det är bra att de flesta förslagen pekar ut en ansvarig myndighet. Förslagen riktas i huvudsak uppdrag till nationella myndigheter, men då kommittén anser att lokala nivå bör vara basen i arbetet för Agenda 21 och Habitat bör dessa även innehålla något om den lokala nivåns roll. Förslagen bör även preciseras något då det finns vaga formuleringar.

Synpunkter på förslagen

Förvaltningen väljer att kommentera förslagen var för sig. Kommitténs förslag nedan är något förkortade.

Förslag 1

Ett nationellt forum för Agenda 21 och Habitat bör tillskapas. En arena och neutral mötesplats för samverkan, kunskapsutbyte och kompetensutveckling mellan samhällsorgan, forskarsamhället och företrädare för förenings-

och näringsliv på nationell, regional och lokal nivå. Forumet ska vara en samlingspunkt för ett landsomfattande nätverk.

Det är angeläget med ett nationellt forum för Agenda 21 och Habitat, vilket till viss del Nationalkommittén tillsammans med Naturvårdsverkets Agenda 21 nätverk har varit de senaste åren. Konferensen Envisions i Västerås har också fungerat som en samlingspunkt för diskussioner mellan många olika aktörer. Förslaget är dock vagt och behöver konkretiseras.

Förslag 2

Regeringen avsätter särskilda resurser som stöd och stimulans till särskilt intressanta pilot- och utvecklingsprojekt m.m.

Lokala investeringsbidraget (LIP) visade sig ge ett lyft till det lokala Agenda 21 arbetet. Denna typ av finansiellt stöd bör fortsatt finnas och utvecklas ytterligare så att riktlinjerna för att erhålla detta stöd går hand i hand med förslagen i detta slutbetänkande, vad gäller t ex samverkan mellan flera aktörer, medborgardialog och långsiktiga satsningar. Ett visst bidrag kan vara avgörande för att ett angeläget projekt ska kunna förverkligas istället för att inte alls bli av eller bara delvis genomförs.

Förslag 3

Formas, i samverkan med andra institutioner, gör en samlad bedömning av behov av skilda forskningsinsatser i det fortsatta arbetet med Agenda 21 och Habitat.

Förslaget är i grunden bra. Forskning är en viktig bas för hållbar utveckling, särskilt vad gäller helhetsperspektiv för att med gemensamma ansträngningar kunna dra åt samma håll, göra kopplingar mellan resurser och aktörer, samt se långsiktiga behov och effekter.

Tvärvetenskapliga insatser mellan olika kunskaper bör stödjas, dvs samhällsvetenskap, naturvetenskap, teknik och ekonomi bör befrukta varandra och komma fram till gemensamma bedömningar och lösningar på systemfel och hinder för hållbar utveckling. Tvärvetenskaplig forskning som fokuserar på storstäder och hållbar utveckling bör stöttas, för att utveckla övergripande strategier som kan effektivisera stadens olika infrastruktursystem och kan ge ett bra underlag till beslutsfattare, planerare och användare av systemen.

Även direkt forskarkontakt mellan kommunen och det lokala eller regionala universitet eller högskolan bör uppmuntras och stödjas. Detta ger möjligheter till ömsesidigt utbyte - forskare kan bidra med långsiktiga perspektiv, systemanalyser och de senaste teorierna eller teknikerna medan staden kan bidra med sina erfarenheter och genom pilotprojekt prova teorier eller nya tekniker i praktiken. Även ett utbyte med studerande via examensprojekt kan ge värdefulla effekter då studenterna får värdefull träning och kommunen kan få värdefulla synpunkter och analyser.

Stockholms stad har i sitt Agenda 21 arbete haft ett flertal projekt där bl a KTH och Stockholms universitet har bidragit med sin kompetens och synsätt. De gemensamma erfarenheterna och kunskaperna har givit viktiga synergieffekter och stimulerar arbetet med hållbar utveckling.

Förslag 4

Ett viktigt redskap för det lokala hållbarhetsarbetet är hållbarhetsindikatorer. SCB utvecklar de 30 tidigare framtagna nationella hållbarhetsindikatorerna.

Förslaget är relevant då indikatorer kan bidra till en diskussion om vad hållbar utveckling innebär och ger en möjlighet till att samla olika aktörer till gemensam dialog om hållbar utveckling. SCB bör ta fram lokala data på kommun nivå, såsom nyligen har gjorts för CO2 och energianvändning. Detta är viktigt för att lokalt kunna göra jämförelser över tid, samt jämföra utvecklingen i och skillnaderna mellan olika kommuner, vilket kan uppmuntra till utbyte och samarbete t ex mellan kommuner inom län, eller mellan städer av samma storlek till ytan eller befolkningen. Det är även kostnadseffektivt. Dock bör data tas fram i samarbete med städer för att kunna korrigeras, då en del felaktigheter kan uppstå eftersom städer och kommuner har olika geografiska och demografiska förutsättningar.

Särskilt viktigt är stöd för satsning på lokala data över sociala frågor, vilka ofta får ge vika för naturvetenskapliga mätmetoder. En stor utmaning är även att kunna ta fram integrerade indikatorer, de som mäter flera olika aspekter av hållbar utveckling i en och samma indikator.

Stockholms stad har i flera år inom Agenda 21 arbetat med lokala indikatorer för hållbar utveckling, både i dialog med invånare och lokala aktörer, samt som uppföljningsmått där olika städer i Europa kan jämföras med och lära av varandra (EU Generaldirektoratet för Miljö - European Common Indicators for Local Sustainability). En omfattande metodutveckling har skett i utbyte med andra stora städer, vilket har lett till dialog med och mellan experter med olika bakgrund samt framtagande av en medborgarenkät för att ta fram samhällsvetenskapliga data.

Förslag 5

Kommuner och regioner utvecklar lokala strategier och regionala strategier för hållbar utveckling. IEH (statens institut för hållbar utveckling) ges uppdraget att stödja detta arbete.

Förslaget är bra. En lokal dialog och samverkan mellan olika aktörer kan stärkas vid framtagandet av en lokal strategi för hållbar utveckling. För Stockholms del gäller att arbetet med att utveckla en vision för stadens utveckling bör kopplas till en strategi för arbetet med hållbar utveckling. Härigenom skapas en bredare samsyn över flera sektorer.

En viktig fråga som saknas i förslagen är betydelsen av invånarnas, företagens och föreningarnas lokala rådighet, delaktighet och inflytande. Detta är avgörande för en kontinuerlig dialog om livet i staden och ger förutsättning för samverkan mellan olika aktörer.

Förslag 6

Folkhälsoinstitutet utvecklar förslag till hur folkhälsofrågor kan integreras i Agenda 21- och Habitatarbetet. Exempel är hälsokonsekvensbedömningar och lokala välfärdsboksut.

Förslaget visar på ett viktigt område som redan är under utveckling. Dock är det viktigt att aktörer som arbetar med folkhälsofrågor, även de inom arbetsmarknad och sjukskrivningar, deltar i ett gemensamt arbete för att utveckla ett hållbart samhälle. Idag handlar livet i staden inte bara om påverkan på den omgivande naturmiljön, utan i högsta grad om påverkan på och effekter på invånarnas livsmiljö ur olika aspekter.

Förslag 7

Företag uppmuntras att använda socialt ansvarstagande och etiska frågeställningar i sin produktutveckling och marknadsföring. Nutek bör uppmuntra samverkan mellan näringsliv, organisationer, myndigheter och kommuner.

Förslaget är angeläget då det särskilt engagerar näringslivet, i huvudsak större företag som har etablerat miljöanpassning och en internationell marknad. Samtidigt är det lika viktigt för städer och samhällen att skapa goda förutsättningar för företag då det gynnar hela samhället. Det lokala Agenda 21 arbetet bör innefatta dialog mellan företagen på orten och kommunen, då det sociala ansvarstagandet i högsta grad omfattar det lokala och regionala området. Interesseorganisationer inom så kallad Fair Trade kan engageras och skapa utbyte med företag

Kommuner kan uppmärksamma dessa frågor vid sina förvaltningars och bolags offentliga upphandling. Även konsumentensidan bör ingå i detta förslag. Kommunen kan även genom konsumentrådgivning uppmärksamma invånarna, tillika konsumenter, om varor som är Rättvisemärkta och om nya rön vad gäller socialt ansvarstagande.

Förslag 8

Konsumentverket, Naturvårdsverket, IEH och andra bör verka för att påverka beteenden som främjar hållbara konsumtionsmönster.

Förslaget är vagt formulerat, långt ifrån konkret. Förslaget är nära kopplat till förslag 7. Detta är alltför fokuserat på de enskilda konsumenterna. Producenternas ansvar bör vara med, då det i början handlar om vilka produkter som kommer ut på marknaden och förutsättningar för konsumenterna. Stora uppköpare såsom kommuner, landsting och regeringen bör nämnas.

Hållbara konsumtionsmönster är ett knepigt område då det spänner över all slags konsumtion av varor och tjänster. Det gäller att fokusera på några viktiga frågor i taget för att få framgång. Kommunen producerar också produkter och service som ska ha en viss kvalitet. Även här är det viktigt med delaktighet och dialog med invånare, dvs konsumenter av produkter och tjänster i staden, för att staden ska få en tydligare bild av vad invånarna har för preferenser och behov.

Genom dialog får invånarna ökad kunskap om hållbar utveckling och kan på så sätt fundera över vilka val de gör när de handlar. Det räcker inte med envägs information, det behövs en dialog om konsumtionsfrågan i ett större perspektiv. Betoningen på ökad kunskap bör tas upp av kommuner som en viktig del av konsumentrådgivningen till sina invånare, en lokal variant av Konsumentverkets viktiga satsning på lättillgänglig miljöinformation till konsumenter.

Ett exempel från Stockholm är den Internetbaserade Miljöprofilen som har utvecklats i samarbete med KTH. Här kan invånare beräkna och direkt få besked om sin energianvändning och miljöpåverkan, samt få tips på möjliga förbättringar för att bidra till hållbar utveckling.

Förslag 9

Skolverket ansvarar för kvalitetsgranskning av skolverksamheten där parametrar om hållbar utveckling bör ingå. För att hållbar utveckling ska kunna integreras i all pedagogisk skolverksamhet behövs en satsning på kompetensutveckling av lärare på alla nivåer och i alla typer av skolor.

Förslaget är viktigt då det lyfter fram betydelsen av skoleleverna - framtidens beslutsfattare, arbetstagare och konsumenter. Här är det även viktigt att lyfta fram ungdomarnas inflytande som enligt regeringen ska stärkas i samhället. Eleverna bör engageras i det lokala Agenda 21 arbetet för att få förståelse för och stimuleras till att utnyttja sin egen rådighet samt för att få en bild av kommunens politiska och praktiska arbete.

Även lokala företag bör uppmuntras till att samarbeta med skolor och att visa upp sitt arbete med hållbar utveckling, genom studiebesök eller små elevprojekt om miljöanpassning eller etiska frågor.

Förslag 10

Boverket får särskilda resurser för att jämföra olika länders arbete med att utveckla en sammanhållen stadspolitik.

Utöver en nationell satsning på sammanhållen stadspolitik och stadsplanering är det även av yttersta vikt att regeringen i sitt EU arbete uppmärksammar och uppmuntrar nätverk och utbyte mellan storstäder i Europa. Direkt kunskaps- och erfarenhetsutbyte mellan städer är viktigt för att en storstad som Stockholm resurseffektivt ska kunna ta del av och utbyta erfarenheter om pilotprojekt och lokala åtgärder i andra stora städer. Detta utbyte är särskilt viktigt för gemensam metodutveckling och åtgärder för måluppfyllnad till de EG direktiv som vänder sig direkt till städer, t ex luftkvalitet och buller. Även metodutveckling vad gäller lokala indikatorer för hållbar utveckling har fördelar av detta utbyte.

Förslag 11

Den nuvarande storstadspolitiken bör breddas så att även miljö- och tillväxtfrågorna får en tydlig plats.

Förslaget vänder sig i huvudsak till nationell nivå. Ytterstadssatsningen och storstadssatsningen i Stockholm är exempel som har omfattat viktiga satsningar på såväl fysisk infrastruktur som dialog med invånare och planering för framtiden.

Förslag 12

Naturvårdsverket och Boverket utvecklar styrmedel och verktyg för hållbar trafikplanering.

Förslaget vänder sig i huvudsak till nationell nivå. Trafiken och transportsystemet i stora städer och tätorter är särskilt angelägna att angripa med tvärssektoriell samverkan. Därför bör även regionala aktörer engageras aktivt då de har lokal kännedom om trafiksituationen i olika områden.

Stadsbyggnadsnämnden beslutade den 14 augusti 2003 att som svar på remissen överlämna och återopla kontorets utlåtande.

Rolf Lindell (s) har på grund av jäv inte deltagit i eller varit närvarande vid handläggningen av detta ärende.

Särskilt uttalande gjordes av vice ordföranden *Lotta Edholm* (fp), *Katariina Gïven* (fp), *Joakim Larsson* (m), *Regina Kevius* (m) och *Jan Jerström* (m) enligt följande.

Vi delar förvaltningens synpunkter när det gäller synen på hållbar utveckling. Ofta saknas en helhetssyn på frågorna och de ekonomiska aspekterna riskerar att hamna i skymundan. Det finns en tendens att Sverige driver på för att få fram de mest långtgående miljökraven utan att hänsyn tas till om de är genomförbara eller inte. Ett exempel på detta är miljö kvalitetsnormen för partiklar som framstår som omöjlig att uppfylla. När sedan regeringen i andra sammanhang, t.ex. i anslagsbeviljandet till järnvägar, fattar beslut som går stick i stäv med miljö politikens mål är det lätt att förlora förtroendet för regeringspolitiken.

Stadsbyggnadskontorets tjänsteutlåtande daterat den 8 juli 2003 har i huvudsak följande lydelse.

Stadsbyggnadskontorets sammanfattning

Kontoret har valt att lämna synpunkter på de delar av betänkandet som har en direkt koppling till fysisk planering och byggande.

Kontoret delar kommitténs uppfattning att arbetet med hållbar utveckling är komplext. Därför anser kontoret att det är viktigt att det framtida arbetet med hållbar utveckling baseras på en tvärvetenskaplig helhetssyn där såväl miljö, ekonomisk tillväxt som social och etnisk integration hanteras sammantaget. Kontoret anser att det missgynnar arbetet med en hållbar utveckling om Sverige fortsätter att prioritera miljöfrågorna framför de andra dimensionerna i hållbarhetsarbetet. Miljömål, normer och riktlinjer måste medge avvägningar mot andra mål och intressen. Kontoret anser vidare att arbetet med hållbar utveckling inte får begränsas till att handla om sk. "hållbarhetsindikatorer" då ett sådant arbete kan leda till onödiga målkonflikter mellan olika sektorer och suboptimeringar istället för bra sammanvägda lösningar.

Fysisk planering har en stor betydelse för möjligheterna att uppnå ett hållbart samhälle. En viktig utmaning är att försöka åstadkomma en hög andel kollektivtrafikresande av det totala trafikarbetet. För Stockholms del innebär det ett behov av investeringar i kollektivtrafik och förbifarter i en omfattning långt överstigande vad som föreslås i de statliga investeringsplanerna för länet.

Kontoret anser att hållbar boendeplanering kräver en helhetssyn, och en sammanvägning av sinsemellan motverkande mål, vilket kan innebära att man inte i varje enskilt fall helt kan prioritera och tillgodose miljökrav och andra hälsofrågor. För att översiktsplanen ska kunna fungera som ett strategiskt och långsiktigt dokument till stöd för en nödvändig diskussion om framtidsfrågor och utveckling behöver plan- och bygglagens krav på redovisning av allmänna intressen, separata sektorsbeskrivningar samt hur nationella mål och normer tillgodoses ses över.

Betänkandet

Kommittén konstaterar att arbetet med hållbar utveckling är komplext; "det handlar om att integrera de skilda dimensionerna i hållbarhetstänkandet i flera politikområden, att utveckla samspelen mellan olika beslutsnivåer och att stimulera till samverkan mellan olika aktörer."

Kommittén framhåller att Sverige även fortsättningsvis bör prioritera miljöfrågorna. Kommittén menar att nationella initiativ kan ge ny kraft i det lokala arbetet, inte minst genom riktade stöd och genom att ange mål och skapa en löpande dialog mellan nationell, regional och lokal nivå. Vidare föreslår kommittén att sk "hållbarhetsindikatorer" ska vidareutvecklas och vara ett viktigt redskap för det lokala hållbarhetsarbetet.

I betänkandet redovisas hur det fortsatta arbetet med Habitat bör ske. Här lyfts betydelsen av en kommunal boendeplanering och den fysiska planeringen fram. Kommittén anser att den kommunala översiktsplaneringen har en outnyttjad potential som en aktiv arena för framtidsdiskussion och utveckling. En av den kommunala planeringens huvuduppgifter är enligt

kommittén att ”planera för en bebyggelseutveckling som samverkar med och stödjer den övergripande trafikplaneringen, liksom andra åtgärder för ett hållbart transportsystem.”

En grundläggande och återkommande fråga som har väckts i kommitténs arbete är i vilken utsträckning de skilda nationella insatserna verkar i samma riktning, eller om det finns motstridiga spår, som behöver hanteras i särskild ordning inom ramen för en helhetssyn. Kommittén konstaterar att ”erfarenheterna talar för att nationella insatser för hållbar utveckling i storstadsområdena måste anpassas till storstädernas specifika förutsättningar och ta hänsyn till utmaningarna i fråga om såväl miljö, ekonomisk tillväxt som social och etnisk integration.”

Stadsbyggnadskontorets synpunkter

Kontoret delar kommitténs uppfattning att arbetet med hållbar utveckling är komplext. Kontoret anser därför att det är viktigt att det framtida arbetet för en hållbar utveckling baseras på en tvärvetenskaplig helhetssyn där såväl miljö, ekonomisk tillväxt som social och etniska integration hanteras sammantaget. När varje sektor tar enskilda beslut kring vad som är hållbart riskerar man att åstadkomma suboptimeringar istället för att hitta den bästa sammanvägda lösningen.

Med hänvisning till ovanstående anser kontoret att det inte gagnar en hållbar utveckling att Sverige fortsätter att ensidigt prioritera miljöfrågorna framför de andra dimensionerna i hållbarhetsarbetet. För att åstadkomma ett fungerande och i alla avseenden långsiktigt uthålligt samhälle kan inte endast miljökrav tillgodoses. Miljömål, normer och riktlinjer måste medge en integration av andra samhällsintressen.

Kontoret anser att arbetet med att åstadkomma en hållbar utveckling inte enbart handlar om att identifiera ”rätt” sakfrågor, sätta upp kvantifierade mål och sedan på olika sätt mäta resultatet av olika beslut, tex genom att använda indikatorer. Att begränsa arbetet med hållbar utveckling till att nå consensus om vissa sakfrågor eller indikatorer kan leda till utdragna diskussioner och onödiga ”revirstrider” mellan sektorsintressen, vilket i längden inte gagnar ett tvärsektorielt arbetssätt eller den helhetssyn som är nödvändig för att uppnå en i alla avseenden hållbar utveckling.

Kontoret anser att den fysiska planeringen har en stor betydelse för möjligheten att uppnå ett hållbart samhälle. En viktig uppgift för den fysiska planeringen är att skapa förutsättningar för ett gott vardagsliv. Ett bra vardagsliv handlar bland annat om att ha en god tillgång till service, arbete och utbildning. En hög andel kollektivresande av det totala trafikarbetet är en förutsättning för att Stockholm ska kunna utvecklas på ett långsiktigt hållbart sätt. Detta innebär att staden och hela stockholmsregionen behöver utveckla kollektivtrafiken samt bygga förbifartsleder i en omfattning långt över vad som föreslås i de statliga investeringsplanerna för län och region. Samhällsplanering är en komplex verksamhet och dess innehåll berör i princip alla delar av samhället. Komplexiteten och innehållet kräver en helhetssyn som också är grunden för en hållbar utveckling.

Kontoret anser att en hållbar samhällsplanering kräver en helhetssyn där frågor om såväl miljö, ekonomisk tillväxt som social och etniska integration hanteras sammantaget. Stockholms stad har som övergripande målsättning att bygga staden inåt dvs. att återanvända redan exploaterad mark i lägen med goda kollektivtrafikförbindelser. Detta kan öka svårigheterna att enbart prioritera renodlade miljöfrågor och att i alla lägen helt tillgodose kraven på tex. god luftkvalitet och andra hälsoskyddsfrågor.

För att översiktsplanen ska kunna bli ett starkt strategiskt dokument som kan fungera som plattform för framtidsdiskussion och utveckling anser kontoret att en översyn av plan- och bygglagen är nödvändig. Kraven på att översiktsplanen ingående ska redovisa de allmänna intressena, separata sektorsbeskrivningar och hur nationella mål och normer tillgodoses riskerar att göra planen till ett tungt och svåröverskådligt redovisningsdokument som snabbt blir inaktuellt. Översiktsplanens huvudsyfte bör istället vara att fungera som ett långsiktigt strategiskt instrument där frågor som trafikstruktur, utbyggnadsstrategier samt utvecklings- och bevarandeområden beskrivs.

Skarpnäcks stadsdelsnämnd beslutade den 12 juni 2003 att som svar på remissen överlämna förvaltningens tjänsteutlåtande.

Skarpnäcks stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat 6 juni 2003 har i huvudsak följande lydelse.

Sammanfattning

Skarpnäcks stadsdelsnämnd har fått slutbetänkandet från den av regeringen tillsatta Nationalkommittén för Agenda 21 och Habitat för remissyttrande. Nationalkommittén har i sitt betänkande lämnat tolv förslag för hur arbetet för en hållbar utveckling ska fortsätta. Skarpnäcks stadsdelsförvaltning anser att förslagen är bra. Förvaltningen vill lyfta fram några aspekter av förslagen. Det finns behov av nya medel för fortsatt hållbar utveckling, mer målstyrda än tidigare stöd (LIP). Förvaltningen anser även att forskning kring ekonomi och tillväxt i förhållande till hållbar utveckling är av största vikt. De tre sista förslagen kring storstadsproblematik och trafik anser förvaltningen är mycket betydelsefulla.

Förvaltningens förslag

Ärendet inkom till Skarpnäcks stadsdelsförvaltning 2003-05-27. Det är en remiss på 117 sidor, remisstiden är mycket kort och det är under dessa omständigheter mycket svårt att göra en seriös och genomarbetad bedömning. Förvaltningen anser att Nationalkommitténs slutbetänkande är ett mycket omfattande men ganska vagt och försiktigt yttrande. Det är svårt att uppfatta strukturen och hur förslagen hör ihop med de bakomliggande resonemangen. Viktiga slutsatser kommer inte med i kommitténs förslag.

Förvaltningen väljer att kommentera förslagen gruppvis enligt den kapitelindelning som finns i slutbetänkandet. Kommitténs förslag är nedan något förkortade.

Förslag 1

Ett nationellt forum för Agenda 21 och Habitat bör tillskapas. En arena och neutral mötesplats för samverkan, kunskapsutbyte och kompetensutveckling mellan samhällsorgan, forskarsamhället och företrädare för förenings- och näringsliv på nationell, regional och lokal nivå. Forumet ska vara en samlingspunkt för ett landsomfattande nätverk.

Förslag 2

Regeringen avsätter särskilda resurser som stöd och stimulans till särskilt intressanta pilot- och utvecklingsprojekt m.m.

Förslag 3

Formas, i samverkan med andra institutioner gör en samlad bedömning av behov av skilda forskningsinsatser i det fortsatta arbetet med Agenda 21 och Habitat.

Förslag 4

Ett viktigt redskap för det lokala hållbarhetsarbetet är hållbarhetsindikatorer. SCB utvecklar de 30 tidigare framtagna nationella hållbarhetsindikatorerna.

Förvaltningens kommentar

Skarpnäcks stadsdelsförvaltning anser att ovanstående fyra förslag är bra. Förvaltningen vill här särskilt lyfta fram vikten av förslag två. Det lokala investeringsprogrammet (LIP) som använts i många kommuner under de senare åren har satt en mycket stark prägel på det miljöarbete som genomförts i Sverige. Dess betydelse kan inte nog poängteras. Skarpnäcks stadsdelsförvaltning vill i detta sammanhang påpeka att villkoren för att få LIP-bidrag till en del har begränsat vilka projekt som kunnat genomföras.

Om regeringen väljer att avsätta resurser till fortsatt Agenda 21 och Habitatarbete vore det önskvärt om bidragen har ett bredare fokus för hållbar utveckling och tillåter ett mer experimentellt förhållningssätt, mer målstyrning än detaljstyrning för att erhålla medel.

Även förslag tre, forskningens roll är mycket betydelsefull. Det vore önskvärt att prioritera forskning kring ekonomi och tillväxt i förhållande till hållbar utveckling. Förvaltningens mening är att det som kommittén här beskriver (decoupling –sambandet mellan ekonomisk tillväxt och negativ miljöpåverkan) är en av kärnfrågorna att lösa för att uppnå hållbar utveckling. Det finns tendenser till att när sysselsättning och tillväxt är hotade blir miljöaspekterna nedprioriterade. Det är även viktigt att fundera över om utveckling av ny teknik t ex för värme och energi ska bedömas med de etablerade mått för lönsamhet som beräknas med en avskrivningstid på fem år.

Förslag 5

Kommuner och regioner utvecklar lokala strategier och regionala strategier för hållbar utveckling. IEH (statens institut för hållbar utveckling) ges uppdraget att stödja detta arbete.

Förvaltningens kommentar

Skarpnäcks stadsdelsförvaltning stödjer detta förslag och vill framhålla behovet av långsiktighet. Det finns en tendens till att projekt pågår c:a tre år och styrs av politiska mandatperioder. Goda projekt och idéer snuttifieras. Det vore önskvärt om det finns en politisk samstämmighet som ger utrymme för mer långsiktig strategi.

Förslag 6

Folkhälsoinstitutet utvecklar förslag till hur folkhälsofrågor kan integreras i Agenda 21- och Habitatarbetet. Exempel är hälsokonsekvensbedömningar och lokala välfärdsbokslut.

Förslag 7

Företag uppmuntras att använda socialt ansvarstagande och etiska frågeställningar i sin produktutveckling och marknadsföring. Nutek bör uppmuntra samverkan mellan näringsliv, organisationer, myndigheter och kommuner.

Förslag 8

Konsumentverket, Naturvårdsverket, IEH och andra bör verka för att påverka beteenden som främjar hållbara konsumtionsmönster.

Förslag 9

Skolverket ansvarar för kvalitetsgranskning av skolverksamheten där parametrar om hållbar utveckling bör ingå. För att hållbar utveckling ska kunna integreras i all pedagogisk skolverksamhet behövs en satsning på kompetensutveckling av lärare på alla nivåer och i alla typer av skolor.

Förvaltningens kommentar

I förslag åtta finns en mållkonflikt. Det åligger inte bara konsumenterna att främja hållbarhet. Företag utvecklar hela tiden sina produkter som förutsätter ökad konsumtion för att garantera företagens lönsamhet. Idag finns både hållbara produkter som refill av tvättmedel samtidigt som exempelvis antalet olika mjölkprodukter med onödiga förpackningar ökar.

Ett annat problem som omnämns i texten till förslagen är att konsumenterna som till exempel minskar sin användning av fossila bränslen för uppvärmning kan "bestraffas" med ökad skatt på sina fastigheter. "PPP" (polluters pay principle) som förhållningssätt kräver ett ställningstagande från regeringen.

Förslag 10

Boverket får särskilda resurser för att jämföra olika länders arbete med att utveckla en sammanhållen stadspolitik.

Förslag 11

Den nuvarande storstadspolitiken bör breddas så att även miljö- och tillväxtfrågorna får en tydlig plats.

Förslag 12

Naturvårdsverket och Boverket utvecklar styrmedel och verktyg för hållbar trafikplanering.

Förvaltningens kommentar

Skarpnäcks stadsdelsförvaltning anser ovanstående förslag vara av största vikt. Stadsdelsområdet är en del av Stockholm och brottas med alla de svårigheter som den moderna storstaden har. Det är ständigt svåra avväganden mellan historia, natur, trafik, behov av bostäder och arbetsplatser. Dessutom kommer de tvära kasten mellan hög- och lågkonjunktur samtidigt som Stockholm är i centrum som föregångare i den regionala utvecklingen. Här behövs mycket stöd och tillgång till goda exempel från andra delar av världen.